

Naar een toekomstbestendige PGV

Rapportage van werkgroep 1 'Toekomst PGV' d.d. 3 februari 2021

1. Inleiding

“Wat voor kerk zijn wij en wat is er nodig om dat te blijven?” Dat is de vraag die de Algemene Kerkenraad (AK) van de Protestantse Gemeente Voorburg (PGV) aan ons als werkgroep 'Toekomst PGV' heeft gesteld. Samen met de werkgroepen 'Gebouwen en Infrastructuur' en 'Inkomsten en Uitgaven' heeft de AK ons in het leven geroepen om haar te adviseren over mogelijkheden om het dreigende financiële perspectief voor de PGV bij te stellen.

In de voorliggende rapportage proberen wij een antwoord te geven op de aan ons gestelde vraag. Wij doen dat vanuit ons enthousiasme voor het geloof en de wens dat onze kerkgemeenschap als belangrijke voedingsbodem daarvoor, toekomst heeft. Daar willen wij graag een bijdrage aan leveren.

Onze rapportage begint met een beschrijving van de huidige PGV, een typering van de wijkgemeenten en wat wij zien als de roeping van onze gemeente. Vervolgens brengen wij ook de financiële kanten van het voldoen aan die roeping in beeld en begeven wij ons daarmee op het terrein van de werkgroep 'Inkomsten en Uitgaven'. Wij doen dat bewust vanuit de overweging dat de financiële problematiek van de PGV niet op een verkokerde manier is op te lossen. Het creëren van overlap bevordert ons inziens de samenhang tussen de bijdragen van de verschillende werkgroepen en een latere integratie. En die is nodig om uiteindelijk bestuurlijk knopen te kunnen doorhakken. Daarbij zien wij onze benadering van de financiële aspecten als een aanzet, die de andere werkgroepen naar wij hopen verder kunnen ontwikkelen.

In onze financiële verkenning volgen wij een lijn die overeenkomt met de manier waarop wij graag de discussie over de toekomst van de PGV zouden willen voeren. Dat begint met het creëren van een inzichtelijk beeld van de opbouw van onze financiën. Vervolgens met het omzetten van dat beeld in een financieel model waarmee scenario's voor de toekomst van de PGV doorgerekend kunnen worden. Wij bespreken een aantal van die scenario's en proberen vervolgens in te schatten wat die voor effect hebben op de financiën van de PGV. Op basis daarvan komen wij tentatief tot een mogelijke ontwikkelingslijn. We sluiten onze rapportage af met enkele procedurele opmerkingen en een samenvattende beantwoording van de aan ons gestelde vraag.

Aan onze rapportage hebben wij een aantal bijlagen toegevoegd, die onder andere de kwantitatieve onderdelen bevatten. Deze bijlagen zijn opgenomen in een apart document, zodat zij op een laptop of pc parallel met de hoofdtekst bekeken kunnen worden.

In het navolgende zijn er paragrafen die meer onze visie en afwegingen weergeven en paragrafen die meer een financiële uitwerking vormen. Het eerste type paragrafen hebben wij met een rode kop-tekst gemarkeerd. Deze vormen de rode draad van het verhaal, zonder iets af te doen aan het belang van de overige paragrafen.

2 Huidige situatie PGV: typering van de wijkgemeenten

Iedere geloofsgemeenschap heeft zijn eigen zelfbeeld: dit zijn wij. Vaak is dat zelfverstaan impliciet en wordt het pas verwoord in relatie tot een andere gemeenschap. Een wijkgemeente lijkt daarin wel wat op een gezin. De loyaliteit van gemeenteleden aan de eigen wijkgemeente en haar gebouw is

vaak groot en emotioneel. Die loyaliteit kan een motor zijn (want de bereidheid zich financieel of praktisch in te zetten), maar ook een rem op mogelijke bestuurlijke veranderingen (want vrees voor verlies van eigenheid). In de werkgroep hebben we daarom geprobeerd de 'nestgeur' en cultuur van onze beide wijkgemeenten in steekwoorden te vatten en ook zicht te krijgen op het beeld dat de twee wijkdelen van elkaar hebben.

De PGV kent twee wijkgemeenten: de wijkgemeente 'Martini' die kerkt in de Oude Kerk in het centrum van Voorburg en de wijkgemeente 'De Open Hof' die kerkt in de Koningkerk, gelegen in Voorburg-Noord. Beide wijkgemeenten hebben een fusie achter de rug. Voor Martini is dat iets korter geleden dan voor De Open Hof. In de Martini-gemeente kennen veel leden elkaar onderling nog niet zo goed.

Beide wijkgemeenten zijn divers van samenstelling. Ook zijn beide wijkgemeenten qua ledenbestand sterk vergrijsd, De Open Hof nog iets meer dan Martini. De wijkgemeente Martini heeft de laatste jaren een behoorlijke instroom gekend van jonge gezinnen met kinderen.

Beide wijkgemeenten hebben hun eigen karakter en kleur. De één wat meer contemplatief ('Wandel maar stilletjes achter Hem aan') met een confessioneel-evangelische geloofsligging en een wat behoudender inslag. De ander wat meer activistisch ('Voorwaarts christenstrijders') met een overwegend niet-orthodoxe geloofsligging en een meer informele inslag. In bijlage 1 hebben wij een meer uitgebreide typering van de twee wijkgemeenten opgenomen.

Ook de twee kerkgebouwen verschillen van karakter. De Oude Kerk heeft cultuur-historische waarde, maar ook spirituele betekenis. Je zou het een 'thin place' kunnen noemen, een plek waar de hemel de aarde raakt. Het gebouw nodigt uit tot bijvoorbeeld een dagelijks middaggebed. De Koningkerk is een jonger en daardoor praktischer gebouw: veel zalen, geschikt voor groepswork, ook geschikt om te verhuren, waardoor kerk en samenleving elkaar in het kerkgebouw makkelijk ontmoeten.

Het eigen karakter van de twee wijkgemeenten wordt weerspiegeld in het beeld dat zij van elkaar hebben. Zo ziet Martini De Open Hof als organisatorisch sterk en voortvarend, soms té, meer Martha dan Maria, eerder actief dan contemplatief en met een informelere stijl dan Martini. Omgekeerd ziet De Open Hof Martini als meer orthodox en minder geneigd tot veranderen, met veel meer jongere leden en kinderen dan De Open Hof, met een koestering van het eigen mooie kerkgebouw en een formelere stijl dan De Open Hof.

In hun onderlinge verhouding vormen de twee wijkgemeenten naar onze indruk twee eigen werelden. Er is fragmentarische kennis over elkaar en weinig gevoel van samen. Er zijn ook weinig structuren die helpen om samen te werken, ook weinig behoefte zo lijkt het. Wel vindt er samenwerking plaats op een aantal praktische onderdelen: overkoepelend bestuur, financiën, diaconie, kerkelijk bureau en kerkblad.

De PGV kent al een aantal jaren een financieel tekort, dat de laatste jaren groeit. Tegelijkertijd beschikt de PGV over een aanzienlijk vermogen.

3 De roeping van de PGV

Gelet op het financiële tekort is het de vraag wat voor kerk de PGV wil zijn in de komende jaren. Wat onze roeping is, wat daarin de prioriteiten zijn en wat daarvoor nodig is. Als werkgroep kwamen we in ons gesprek verrassend eensluidend tot een gezamenlijke prioritering. Daarbij weten we ons verbonden met de wereldwijde kerk die staat in een eeuwenlange traditie. Wij voelen ons geroepen om in die verbondenheid vorm te geven aan kerk zijn in deze tijd.

Als belangrijkste taken waartoe wij als PGV geroepen zijn, zien we onderstaande activiteiten:

1. De **woord/evangelieverkondiging**, het gebed en de lofprijzing zoals die plaats vinden in de wekelijkse kerkdiensten. Deze diensten zijn momenten waarop het geloof wordt gevoed. Belangrijk is dat deze diensten kwaliteit hebben. Niet alleen het woord, maar ook muziek en beeld vervullen daarbij een functie. Datzelfde geldt voor het online uitzenden van kerkdiensten via internet.
2. **Pastorale zorg** voor mensen in moeilijke situaties zoals bij ingrijpende levensvragen, crisis, ernstige ziekte, overlijden en rouw.
3. **Missionair kerk zijn**: in vrijmoedigheid en gastvrijheid ruimte en aandacht geven aan mensen die op zoek zijn naar zingeving en geloof, zowel jongeren als ouderen.
4. **Onderwijs en geestelijke (bege)leiding** in de vorm van bijbel- en gesprekskringen e.d. waarin mensen verder kunnen groeien in hun geloof.
5. Het creëren van gelegenheden voor **ontmoeting en onderlinge aandacht** van gemeenteleden, bijvoorbeeld voor en na de kerkdiensten, in gemeentekringen, gespreksgroepen voor jongeren, ouderenmiddagen e.d.
6. **Dienst aan de samenleving**, zoals in het diaconaat Te denken valt daarbij ook aan het verhuren van gebouwruimte waarover de kerk beschikt, als locatie voor maatschappelijk nuttige activiteiten.

Deze reeks van activiteiten sluit aan bij de roeping voor de gemeente zoals die verwoord is in artikel IV van de kerkorde van de PKN¹.

Wat is er nodig voor het kunnen uitvoeren van deze activiteiten? Naar onze mening zijn dat allereerst bekwame en **professionele medewerkers**, met name predikanten maar ook musici. Daarnaast zijn **locaties** nodig waar kerkdiensten en andere activiteiten kunnen plaatsvinden. Deze locaties dienen te passen bij de aard van de hoofdactiviteiten die er plaatsvinden: de kerkdiensten, de geestelijke begeleiding, de ontmoeting en zo mogelijk ook de verhuur. Met name de kerkdiensten vragen om een specifieke vormgeving van deze locaties, zoals bijvoorbeeld in de Oude Kerk en de Koningkerk. Als derde vragen deze activiteiten om voldoende **meelevende en bijdragende gemeenteleden**. Zij vormen het draagvlak voor de genoemde activiteiten door hun aanwezigheid en betrokkenheid, hun inzet van tijd en capaciteiten en hun financiële bijdrage. Tenslotte is het voor het kunnen blijven voldoen aan haar roeping nodig dat de PGV **uitgaven en inkomsten met elkaar in evenwicht** weet te brengen.

Omdat de PGV momenteel zo duidelijk niet aan die laatste voorwaarde voldoet, nemen wij in de volgende paragraaf de financiële situatie van PGV wat meer diepgaand onder de loep.

4. De huidige financiële situatie van de PGV en een analyse daarvan

Uitgangspunt voor onze beschouwing vormt de laatst vastgestelde jaarrekening van de PGV, die van het jaar 2019. Bijlage 2 geeft de lasten en baten (ruwweg gesproken gelijk aan de uitgaven en inkomsten) uit die jaarrekening in gecompriëerde vorm weer. De comprimering is zodanig gekozen dat die de discussie over strategische keuzes voor de PGV ondersteunt. Verder zijn alleen de structurele onderdelen van de jaarrekening opgenomen. Incidentele posten, zoals de opbrengst van de verkoop van kerkgebouwen, zijn buiten beschouwing gelaten.

Een apart document, "Specificatie samengestelde jaarcijfers PGV 2019", geeft de afleiding weer van de getallen in bijlage 2 uit de getallen in de jaarrekening.

¹ De gemeente, daartoe bevestigd door de Geest, is geroepen tot de dienst aan het Woord van God in de prediking van het Evangelie en de viering van doop en avondmaal in de openbare eredienst, in de dienst van de gebeden, in de missionaire arbeid, in het diaconaat, in de herderlijke zorg, in de geestelijke vorming en ook in alle andere arbeid tot opbouw van het lichaam van Christus.

Een opstelling als in bijlage 2 geeft inzicht in de mate waarin ieder onderdeel bijdraagt aan de totale lasten en baten. Een verdergaand inzicht kan verkregen worden door de omvang van een aantal posten te delen door de omvang van een belangrijke bepalende factor daarvoor.

Een eerste voorbeeld van zo'n bepalende factor is de omvang van de predikantsformatie, gemeten in full-time equivalents (fte). Die omvang bedraagt momenteel 3 fte. Deze factor bepaalt in hoge mate hoeveel geld de PGV besteedt voor haar predikanten. Deling van de totale predikantskosten door dit aantal geeft aan dat één fulltime predikantsplaats de PGV in 2019 rond de 95.400 euro kostte. Dit laatste getal kan gebruikt worden om in te schatten hoeveel een reductie van het aantal predikantsplaatsen de PGV zou opbrengen.

Een tweede bepalende factor is het aantal kerkgebouwen. Ieder kerkgebouw brengt gebruiks- en onderhoudskosten met zich mee. Verder vraagt een kerkgebouw om een koster en leidt het gebruik voor kerkdiensten tot kosten voor een organist en een aantal overige kosten. Daar staan inkomsten uit verhuur tegenover. Deling van de netto kosten voor kerkgebouwen, kosters, organisten en kerkdiensten door het aantal kerkgebouwen levert de gemiddelde totale kosten per kerkgebouw op. Die bedroegen in 2019 ca. 109.000 euro. Dit laatste getal geeft aan wat het afstoten van een kerkgebouw naar verwachting scheelt in de jaarlijkse lasten.

Wel moet daarbij bedacht worden dat dit een gemiddeld getal is en dat er verschillen zijn tussen de lasten en baten van de Oude Kerk en de Koningkerk.

De koster speelt een wezenlijke rol bij de verhuur van kerkruimte en verdient daarmee een groot deel van zijn of haar kosten terug. In 2019 bleek die verhuur in totaliteit zelfs meer op te brengen dan de salariskosten van de koster (hier ook weer verschillen tussen Koningkerk en Oude Kerk). Vandaar dat de lasten van de kosters in 2019 voor de PGV negatief waren: in feite leverden de kosters baten op in samenhang met het gebruik van het kerkgebouw.

Een derde bepalende factor is het aantal gemeenteleden dat een kerkelijke bijdrage betaalt. Van dit aantal hebben wij een aparte opgave van het Kerkelijk Bureau ontvangen. In 2019 bedroeg dit aantal 766 betalende leden. Bij de interpretatie van dit cijfer dient bedacht te worden dat van gezinnen en stellen er doorgaans maar één gemeentelid een bijdrage betaalt. Eigenlijk geeft het getal van 766 het aantal betalende huishoudens weer².

Het aantal betalende huishoudens is aan de lastenkant van invloed op de omvang van de afdrachten. Die zullen immers samenhangen met de omvang van de gemeente. Aan de batenkant zijn ze mede bepalend voor de opbrengst van het 'levend' geld: de vrijwillige bijdragen, de collecten en de giften. Berekend kan worden dat een betalend huishouden in 2019 gemiddeld 517 euro bijdroeg aan de PGV: 456 euro aan vrijwillige bijdragen, 54 aan collecten en 7 aan giften en overige opbrengsten³. Met behulp van dit bedrag kan ingeschat worden wat een verandering van het aantal betalende huishoudens betekent voor de baten van de PGV.

Tenslotte zijn er nog enkele kostenposten die op korte termijn los staan van de drie genoemde factoren. Het zijn de uitgaven voor bestuur, voor administratie en beheer en die voor interne communicatie en publiciteit. Binnen deze drie valt vooral het relatief hoge bedrag voor administratie en beheer op: 141.000 euro, 20% van de totale lasten. Dit is gelijk aan de lasten van bijna anderhalve predikantsplaats.

De PGV-jaarrekening 2019 sloot af met een negatief structureel resultaat van 286.000 euro.

² Binnen De Open Hof is circa 50% van de meelevende gemeenteleden gehuwd of samenwonend. Als dat representatief is voor de hele PGV kan ingeschat worden dat 766 betalende huishoudens overeenkomen met ca 1020 bijdragende gemeenteleden.

³ De vrijwillige bijdragen van de individuele huishoudens variëren sterk in omvang. Ze lopen uiteen van minder dan 50 euro tot bedragen van meer dan 3.000 euro per jaar.

5. Een financieel model van de PGV

Om te komen tot een evenwicht van lasten en baten moet de PGV maatregelen nemen. Bij de discussie over die maatregelen is het belangrijk dat er een inschatting gemaakt kan worden in hoeverre zij bijdragen aan de reductie van het negatieve financiële saldo. Dat kan mede op basis van een analyse van de bestaande kostenopbouw zoals in de vorige paragraaf besproken. Maar daarbij is het handiger om die analyse om te gieten in de vorm van een financieel model.

In zo'n model wordt begonnen met de keuze van de omvang van de bepalend factoren. Vervolgens wordt de hoogte van de gemiddelde lasten of baten per factor ingeschat. Uit vermenigvuldiging van deze twee volgt een raming van de afzonderlijke lasten- en batenposten. Bijlage 3 geeft de basisversie van zo'n model weer.

In deze basisversie is zoveel mogelijk aangesloten bij de cijfers uit de financiële analyse in bijlage 2. Deze cijfers zijn afgerond om het spreken erover en het rekenen ermee eenvoudiger te maken. Verder zijn de bestuurskosten deels afhankelijk gemaakt van het aantal kerkgebouwen, ervan uitgaande dat een kerkgebouw correspondeert met een wijkkerkenraad. De kosten van administratie en beheer en die van interne communicatie en beleid zijn voor een groot deel gerelateerd aan het aantal betalende leden. De gedachte hierbij is dat een toekomstige kleinere omvang van de gemeente ook moet leiden tot lagere kosten voor deze onderdelen.

Het effect van de afrondingen en bijstellingen op de totale lasten, baten en het saldo is beperkt. Het negatieve saldo komt nu uit op 292.500 euro i.p.v. 286.000.

Bij de onderzoeken en besprekingen over de toekomst van de PGV kunnen inschattingen over de effecten van maatregelen verwerkt worden in specifieke getallen binnen het model. Na aanpassing van deze getallen toont het model het resulterende saldo. Zo kan de transparantie van de discussie bevorderd worden. Als zodanig wordt het model ook gebruikt in het vervolg van deze rapportage.

Daarbij is het model geen vaststaand geheel. Het kan aangepast worden wanneer daar aanleiding voor is. Zo kan de werkgroep 'Inkomsten en uitgaven' het model aanpassen aan meer actuele of preciezere informatie en inzichten die bij hen aanwezig zijn. Primair gaat het erom dat de discussie over te nemen maatregelen gevoerd wordt op basis van een inzichtelijk en onderbouwd financieel model.

6. Organisatorische scenario's voor de toekomst

Bij het bespreken van de mogelijkheden om lasten en baten met elkaar in evenwicht te brengen speelt de organisatorische opzet van de PGV en in het bijzonder de verhouding tussen de wijkgemeenten een belangrijke rol. Op dit punt doen wij als werkgroep geen eenduidig voorstel, maar presenteren wij een aantal scenario's. Het gaat om de volgende mogelijkheden:

- **Scenario A: Voortzetting van de huidige situatie.** Binnen de PGV blijven er twee relatief zelfstandige wijkgemeenten met ieder een eigen kerkgebouw. De bestaande samenwerking wordt voortgezet evenals het gezamenlijke financiële beheer. Het financieel tekort wordt teruggedrongen door specifieke maatregelen die de verhouding tussen de beide wijkgemeenten ongewijzigd laten en die ook geen afbreuk doen aan de activiteiten die tot de roeping van de PGV behoren.
- **Scenario B: Iedere wijkgemeente op eigen benen.** Binnen de PGV worden de twee wijken financieel verzelfstandigd. Iedere wijkgemeente ontvangt de bijdragen van de eigen leden en draagt zijn eigen lasten. Beide wijkgemeenten krijgen een gelijk deel van het vermogen toebedeeld. Zij krijgen elk de taak om op lange termijn financieel uit te komen en kunnen daarbij hun eigen beleid en hun eigen verdienmodel hanteren. De wijkgemeenten werken samen waar dat praktisch en in beider voordeel is. Over de verdeling van de lasten en baten daarvan maken zij onderling afspraken.

De gedachte achter dit scenario is dat van een verzelfstandiging een stimulerende werking zal uitgaan om lasten en baten dicht bij elkaar te brengen. De wijkgemeenten kunnen vrijer en sneller handelen en de baten van hun inzet en bijdragen komen direct ten goede aan de eigen gemeenschap.

- **Scenario C: Twee wijkgemeentes in één kerkgebouw.** Dit scenario beweegt zich in een tegengestelde richting als scenario B. De twee wijkgemeenten gaan meer samenwerken, maar blijven nog wel zelfstandig. Het dicht bij elkaar brengen van lasten en baten wordt mede gerealiseerd door het afstoten van een kerkgebouw en een reductie van het aantal predikanten fte. Binnen het overblijvende kerkgebouw organiseren de wijkgemeenten hun eigen kerkdiensten en ontmoetingen, waardoor zij ook hun eigenheid en kleur voor een deel kunnen behouden. Tegelijkertijd zal ook onderlinge kennismaking, grensverkeer en samenwerking gestimuleerd worden, omdat leden van de twee wijken elkaar vaker zullen tegenkomen.
- **Scenario D: Eén gemeente in één kerkgebouw.** Dit scenario ligt in het verlengde van scenario C. Door de verdergaande integratie kan er nog meer op de lasten bespaard worden. Dit gaat ten koste van de eigenheid en kleur van de twee wijkgemeenten.

Ieder van de bovenstaande scenario's heeft zijn eigen pro's en contra's. Daarop wordt verder ingegaan in paragraaf 9 en bijlage 9. Voorafgaand daaraan worden in de navolgende paragrafen de vier scenario's financieel bekeken: de scenario's A en B in paragraaf 7, de scenario's C en D in paragraaf 8.

7. Financiële uitwerking van de scenario's A en B

In scenario A wordt uitgegaan van voortzetting van de huidige verhouding tussen de twee wijkgemeenten. Het financieel tekort wordt teruggedrongen door specifieke maatregelen om kosten te reduceren en inkomsten te verhogen. Als werkgroep hebben wij een aantal mogelijke maatregelen geïnventariseerd, overigens zonder na te gaan of al deze maatregelen haalbaar zijn. Dat is iets voor een volgende fase en ook iets voor de andere werkgroepen.

Een overzicht van de maatregelen die wij in gedachten hebben, is opgenomen in bijlage 4. Die maatregelen zijn te rubriceren onder de thema's 'Algemeen', 'Vermindering netto kosten kerkgebouwen', 'Vermindering kosten administratie en beheer', 'Verhoging financiële bijdragen gemeenteleden' en 'Overig'. De opgenomen maatregelen doen geen afbreuk aan de activiteiten uit de roeping van de PGV zoals geformuleerd in paragraaf 3.

Bijlage 5 geeft met behulp van het financiële model uit bijlage 3 een inschatting van de opbrengsten van de maatregelen uit bijlage 4. Een eerste veronderstelling is dat de maatregelen onder het kopje 'Vermindering netto kosten kerkgebouwen' leiden tot een reductie van de kosten per kerkgebouw van 78.000 naar 50.000 euro. De maatregelen onder het kopje 'Vermindering kosten administratie en beheer' worden geacht op termijn deze kosten terug te brengen tot 85.000 euro, iets minder dan een predikantsplaats. En de maatregelen om de financiële bijdragen van gemeenteleden te verhogen worden verondersteld het aantal bijdragende leden constant te houden en de gemiddelde bijdrage te verhogen tot van 520 naar 600 euro.

Uiteraard zijn dit ruwe eerste inschattingen, die ook nog best optimistisch zijn. Maar ze geven wel een indruk van wat zo'n set aan maatregelen kan opleveren. Zoals uit bijlage 5 blijkt wordt het tekort er aanmerkelijk door teruggebracht, tot zo'n 120.000 euro. Maar het lukt met al deze maatregelen niet om een PGV tot stand te brengen met gelijke inkomsten en uitgaven.

Toch zijn deze maatregelen niet zonder nut. Doordat ze het tekort verlagen bieden ze de mogelijkheid het langer uit te houden met het beschikbare vermogen en ruimte en tijd te scheppen voor verdergaande maatregelen.

In de inschatting van bijlage 5 wordt er van uitgegaan dat het aantal betalende huishoudens binnen de PGV gelijk blijft. Dat dat zo blijft is echter - zeker op wat langere termijn - niet te verwachten. In de

periode 2012-2020 daalde het totaal aantal leden van de PGV met gemiddeld 4% per jaar. Er mag verwacht worden dat die trend zich ook de komende jaren zal voortzetten. Als het aantal betalende huishoudens in het komende decennium in dezelfde mate afneemt, zal dit aantal in 2030 zo rond de 500 liggen. Bijlage 6 bevat een modelberekening waarin uitgegaan wordt van dit aantal betalende huishoudens.

De verhoudingsgetallen in bijlage 6 zijn dezelfde als in bijlage 5. Verder is het aantal fte aan predikanten aangepast aan de kleinere omvang van de gemeente en verlaagd naar 2,0 fte. Daarmee wordt de verhouding tussen het aantal huishoudens per fulltime predikant gelijk gehouden aan de huidige situatie (250 huishoudens per predikantsplaats; we gaan ervan uit dat het aantal betalende huishoudens ongeveer overeenkomt met het aantal meelevende huishoudens). Ook gaat het model ervan uit dat de kosten van administratie en beheer en van communicatie en publiciteit dalen door het kleinere aantal leden.

Het financieel tekort in bijlage 6 komt hoger uit dan dat van bijlage 5 (138.000 vs 120.500 euro). Het verschil is echter niet dramatisch groot.

In scenario B staan de wijkgemeenten financieel op eigen benen. Het is lastig om in te schatten wat voor maatregelen zij dan zullen nemen. Onze veronderstelling is dat die maatregelen grotendeels hetzelfde zullen zijn als of in het verlengde zullen liggen van de maatregelen in bijlage 4.

Om de effecten daarvan te kunnen inschatten voor de twee wijkgemeenten afzonderlijk, zou het financieel model voor de PGV opgesplitst moeten worden in een model voor Martini en een model voor De Open Hof. Dat is te doen, maar valt naar onze mening buiten het bestek van deze rapportage. Wellicht is het een zinnige vervolgactiviteit.

Vooralsnog gaan we ervan uit dat de effecten op PGV niveau iets positiever zullen uitvallen dan die van scenario A. Hoeveel positiever valt echter niet goed aan te geven. Daarom hebben we er geen aparte modelberekening voor gemaakt. Op het niveau van de twee wijkgemeenten afzonderlijk kunnen de effecten wel verschillend zijn. De ene wijkgemeente zou er veel positiever uit kunnen springen dan de andere, door verschillen in mogelijkheden om lasten te verlagen en baten te verhogen.

De scenario's A en B kunnen een tijd lang gehanteerd worden zolang er nog voldoende vermogen binnen de PGV aanwezig is (met het vermogen van 4,7 mln euro eind 2019 zou een tekort van 138.000 euro zo'n 34 jaar lang gefinancierd kunnen worden). Maar het lijkt ons niet waarschijnlijk dat deze twee scenario's op termijn tot een sluitende jaarrekening voor de PGV als geheel zullen leiden.

8. Verdergaande kostenreductie in de scenario's C en D

Om de lasten en baten van de PGV op langere termijn in evenwicht te brengen valt er naar onze indruk waarschijnlijk niet aan te ontkomen om één van de twee kerkgebouwen buiten gebruik te stellen voor de eredienst. Daarmee komen we uit bij de scenario's C en D. Om in deze scenario's het financiële saldo op nul te brengen, zal overigens waarschijnlijk ook het aantal predikanten-fte verminderd moeten worden. Alleen het buiten gebruik stellen van één kerkgebouw levert te weinig op.

Bijlage 7 geeft een modelberekening waarin het meest vergaande scenario, scenario D, verwerkt is. De uitkomsten van scenario C zullen daarbij in de buurt liggen, afhankelijk van de extra lasten (aparte kerkdienst, extra wijkkerkenraad en de extra baten (grotere betrokkenheid leden). We hebben daar geen aparte modelberekening voor gemaakt.

In de situatie van bijlage 7 maakt de PGV nog maar gebruik van één kerkgebouw. Het aantal predikanten-fte is teruggebracht tot 2,0. Verder zijn de bezuinigingen uit de vorige paragraaf overeind gebleven. De verhoging van de gemiddelde bijdrage van 520 tot 600 euro is geschrapt. Verwacht mag worden dat het buiten gebruik stellen van een kerkgebouw en een vermindering van de inzet van predikanten gemeenteleden niet zal stimuleren om hun financiële bijdragen te verhogen.

Wel is het aantal betalende leden nog steeds op 750 gehouden. Iets verderop in deze paragraaf wordt deze veronderstelling losgelaten.

In het model van bijlage 7 zijn de lasten en baten van de PGV met elkaar in evenwicht.

Het buiten gebruik stellen van een kerkgebouw hoeft overigens niet te betekenen dat het gebouw verkocht wordt. Het zou ook geëxploiteerd kunnen worden als een kerkgebouw voor andere kerkge-nootschappen, een fulltime zalen/cultuurcentrum en verhuur van praktijkruimte (ervan uitgaande dat dit kostenneutraal mogelijk is). Niet verkopen zou als voordeel hebben dat de PGV nog steeds gebruik kan maken van de zaalruimte voor kerkelijke activiteiten anders dan kerkdiensten en hier geen andere ruimte voor hoeft te huren.

Vraag is wat het reductiescenario uit bijlage 7 betekent voor het beantwoorden aan de roeping van de PGV. Voor een aantal onderdelen daarvan zal dit scenario een verslechtering opleveren. Zo zal een verlaging van het aantal predikanten-fte minder ruimte geven voor pastorale aandacht/zorg. In 2019 was er 1 fulltime predikant beschikbaar voor 250 huishoudens. In het reductiescenario van bijlage 7 is er 1 fulltime predikant beschikbaar voor 375 huishoudens.

Een verlaging van het aantal predikanten-fte zal ook leiden tot een vermindering van de beschikbare capaciteit voor missionair bezig zijn, onderwijs en geestelijke begeleiding.

Daarnaast weten we uit ervaring dat de sluiting van een kerkgebouw voor veel gemeenteleden pijnlijker zal zijn.

Bijlage 8 toont het lange termijn perspectief van scenario D. Het aantal betalende huishoudens is weer gedaald tot 500. We gaan ervan uit dat de gemiddelde bijdrage per kerklid niet verandert. De daling van het aantal betalende huishoudens vertaalt zich dan evenredig in een daling van de baten van de PGV. Aan de lastenkant worden de administratie, publiciteitskosten en de afdrachten aangepast aan de kleinere omvang van de gemeente. Maar dat is onvoldoende om de terugval van de baten op te vangen. Omdat er geen kerkgebouw meer gesloten kan worden, blijft er niets anders over dan het aantal predikanten-fte's verder te verminderen, in dit scenario tot 1,1 fte. Dat betekent dat er 1 predikanten-fte beschikbaar is voor 455 huishoudens, een verdere verslechtering ten opzichte van de situatie van bijlage 7.

Die verslechtering ontstaat doordat de kosten van het kerkgebouw ongewijzigd blijven en door een steeds kleinere groep moeten worden opgebracht. Daardoor blijft er relatief steeds minder ruimte over om predikanten te betalen.

Daarom is met het oog op dit perspectief de keuze van het kerkgebouw en de mogelijkheden om de kosten van dit kerkgebouw mede uit andere bronnen te financieren belangrijk. Hoe minder het kerkgebouw de PGV kost, des te meer ruimte blijft er over om predikanten aan te stellen.

Verder is uiteraard ook van belang of de daling van het aantal leden afgeremd of zelfs gestopt kan worden en of de financiële bijdragen van de overgebleven leden verhoogd kunnen worden. Dat kan ook soelaas bieden.

9. Evaluatie scenario's en mogelijke ontwikkelingslijn

Het beeld dat uit de voorafgaande paragrafen naar voren komt is dat de scenario's A en B de minst negatieve gevolgen hebben voor de activiteiten die tot de roeping van de PGV behoren. Daar staat tegenover dat de kans dat deze scenario's tot een evenwicht tussen lasten en baten leiden, klein is. De scenario's C en D hebben wel die mogelijkheid in zich. Maar deze scenario's hebben vrijwel zeker een negatief effect op de activiteiten die de PGV tot haar roeping rekent.

Naast deze pro's en contra's voor de vier scenario's zijn er nog een aantal andere in onze besprekingen naar voren gekomen. Deze hebben wij opgenomen in bijlage 9.

Een uiteindelijk oordeel vellen over de verschillende scenario's vinden wij geen taak voor onze werkgroep. Wel willen wij tentatief een mogelijke ontwikkelingslijn schetsen. Die houdt in dat de PGV eerst volop inzet op het zoveel mogelijk realiseren van maatregelen zoals die uit bijlage 4, waarbij hetzij scenario A, hetzij scenario B gevolgd wordt. Dat is ook nodig omdat veranderingen en zeker ingrijpende veranderingen niet van vandaag op morgen gerealiseerd kunnen worden. Zo kunnen dienstverbanden van predikanten en andere medewerkers niet zomaar aangepast worden. Ook de inrichting van de administratie en de exploitatie van kerkgebouwen kunnen alleen geleidelijk aan veranderen.

De PGV probeert vervolgens zolang als wenselijk of mogelijk is scenario A of B te volgen. Als dat voor één van de wijkgemeenten of voor beide niet meer vol te houden is, wordt de overstap naar scenario C of D gemaakt (of naar D met scenario C als tussenstap).

Het volgen van scenario A of B en het geleidelijk kunnen doorvoeren van maatregelen als die uit bijlage 4 betekent dat de PGV rekening moet houden met een behoorlijk aantal jaren van voortdurende negatieve financiële saldo's. Gelukkig staat daar het beschikbare vermogen tegenover dat momenteel nog een behoorlijke omvang heeft. Dat vermogen kan gebruikt worden om een aantal jaren deze negatieve saldo's op te vangen. Voorwaarde is dan uiteraard wel dat deze negatieve saldo's niet te hoog worden.

Zo kan de PGV nog een aantal jaren profiteren van de veelkleurigheid van de twee wijkgemeenten, van de faciliteiten van twee kerkgebouwen en ook van een gelijkblijvend aantal predikanten-fte's. Dat zal ten goede kunnen komen aan met name het continueren van de pastorale zorg, het missionair kerk zijn en aan investeringen in de omvorming van de kerk met het oog op de verdere toekomst. Het nadenken en rapporteren over dat laatste is wellicht nog een vervolgactiviteit voor onze werkgroep.

Een geleidelijke overgang naar scenario C of D geeft ook de mogelijkheid de keuzes die dan gemaakt moeten worden goed voor te bereiden. Eén van de belangrijkste daarvan is wel de keuze van het kerkgebouw waarin in scenario C of D de PGV haar bestaan voortzet en de beslissing wat te doen met het andere kerkgebouw. De ervaringen die in de komende jaren worden opgedaan met het verlagen van de exploitatielasten en het verhogen van de inkomsten van de twee kerkgebouwen, kunnen daar een onderbouwing voor geven. Daarnaast spelen uiteraard overwegingen van cultuur-historische en praktische aard een rol.

Ook zal de PGV zich moeten voorbereiden op de situatie dat één of twee van de predikanten vertrekken en de financiële eisen die dan gesteld worden. Het is de vraag of dan scenario A of B kan worden voortgezet of dat een wellicht vroegtijdige overstap naar C of D nodig is.

Om dit alles goed te monitoren lijkt het goed als de PGV een meerjaren planning en control systeem gaat hanteren, zoals veel organisaties en bedrijven. Een financieel model zoals uit deze notitie kan gemakkelijk omgezet worden in een meerjarenversie, waarin ook de uitputting van het vermogen is opgenomen. Met zo'n model kan het uitputtingstraject van het vermogen gepland en gevolgd worden. Het kan ook de planvorming en timing van de strategische maatregelen ondersteunen en de discussie daarover transparanter maken. Dat lijkt ook van wezenlijk belang om deze maatregelen zo veel mogelijk draagvlak te geven en een perspectief te bieden aan degenen die onze kerkgemeenschap ter harte gaat.

10. Nog enkele opmerkingen

Voor dat we deze rapportage afsluiten willen wij nog enkele opmerkingen plaatsen:

- a. In de taakomschrijving voor de werkgroepen lijkt de AK ervan uit te gaan dat onze werkgroep een rapportage uitbrengt, waarna vervolgens de andere twee werkgroepen aan de slag gaan en onze taak beëindigd is. Wij zien de discussie over de toekomst van de PGV meer als een cyclisch proces waarin wij een eerste voorzet geven, de andere werkgroepen mede op basis daarvan hun bijdrage leveren, daarna wij weer een stap doen, enzovoorts. En dit totdat er voldoende materiaal en overwegingen zijn om de belangrijkste knopen door te kunnen hakken.
- b. In dit proces spelen de leden van de twee wijkgemeenten ook een belangrijke rol. Zij vormen immers de doelgroep maar ook het draagvlak voor alle activiteiten en maatregelen. Het is belangrijk dat zij in het ontwikkelingsproces betrokken worden, zodanig dat de diverse opvattingen die binnen de wijkgemeenten leven, zo veel mogelijk naar voren kunnen komen.
- c. Tenslotte pleiten wij voor zorgvuldigheid en het de tijd nemen voor ingrijpende beslissingen gelet op de impact die die beslissingen hebben voor de beide wijkgemeenten.

11. Wat voor kerk zijn wij?

De vraag aan onze werkgroep was: “Wat voor kerk zijn wij en wat is er nodig om dat te blijven?”. Wij beantwoorden die vraag samenvattend als volgt:

- a. Wij willen als kerk primair aan onze roeping beantwoorden. Die roeping kan worden weergegeven met de steekwoorden: evangelieverkondiging, pastorale zorg, missionair kerk zijn, geestelijke groei, ontmoeting en dienst aan de samenleving.
- b. Tegelijkertijd willen wij als kerk onze uitgaven en inkomsten in evenwicht brengen om ook in de toekomst aan onze roeping te kunnen voldoen.
- c. Om dit laatste te kunnen bereiken zijn ingrijpende maatregelen nodig. Wij zouden graag zien dat de discussie over die maatregelen gevoerd wordt op basis van inzichtelijke en onderbouwde financiële modellen.
- d. Wij geven er de voorkeur aan om allereerst volop in te zetten op maatregelen die geen of weinig effect hebben op het beantwoorden aan onze roeping.
- e. Wij vinden het geen bezwaar om de komende jaren een behoorlijk deel van het aanwezige vermogen te gebruiken om veranderingen geleidelijk aan door te voeren en met name de pastorale capaciteit zo lang mogelijk in stand te houden. Dat zal ten goede kunnen komen aan met name het continueren van de pastorale zorg, het missionair kerk zijn en aan investeringen in de omvorming van de kerk met het oog op de verdere toekomst.
- f. De tijd die we daarmee winnen, moeten we ook gebruiken om de ingrijpende vervolgstappen grondig voor te bereiden en te bediscussiëren. Doel daarbij is om met een goede planning en timing een situatie van evenwicht tussen lasten en baten te bereiken met zo weinig mogelijk schade en zo veel mogelijk draagvlak voor het beantwoorden aan onze roeping in de toekomst.